

Nye roller: Biblioteker som vejledere i ophavsret

Der er behov for vejledning af ph.d.-kandidater i spørgsmål omkring ophavsret. Men hvem skal tilbyde vejledning og udbyde kurser indenfor området? En mulighed er, at bibliotekerne i tæt samarbejde med andre aktører fremover tager opgaven på sig.

Af Hilde Westbye hilde.westbye@ub.uio.no, Universitetsbiblioteket i Oslo, og Ingrid Cutler, ingrid.cutler@ub.uio.no, Universitetsbiblioteket i Bergen

S tadig flere forskningsbiblioteker tilbyder ph.d.-kandidater kurser og vejledning i ophavsret. Baggrunden er, at mange institutioner mangler kompetence og centrale enheder, der kan oplyse om ophavsret, og bibliotekerne er derfor blevet et af de steder, hvor studerende og forskere kan henvende sig med ophavsretsrelaterede spørgsmål.

Man kan sætte spørgsmålstejn ved, hvor stort behovet er for kurser og vejledning i ophavsret for ph.d.-kandidater. Og hvilke aspekter bør kurserne og vejledningen i det hele taget dække? Man må desuden stille spørgsmålet: Hvilken rolle er det naturligt og ønskeligt for bibliotekerne at tage i vejledning i ophavsret? Er det i virkeligheden andre aktører, som burde tage ansvaret for denne service? For at tilbyde kurser og vejledning i ophavsret er det selvsagt vigtigt at have kompetencer på området, og spørgsmålet er, om biblioteket har denne kompetence, eller om det er noget, som biblioteket i højere grad burde tilegne sig kompetence i.

I denne artikel fortæller vi om resultaterne fra første del af projektet *Information Management for Knowledge Creation* (INMA) i forhold til temaet ophavsret, og vi præsenterer en opsummering af diskussionen fra en workshop med titlen *Vejledning af ph.d.-kandidater i ophavsret og publicering. Hvad er bibliotekets rolle?* Første fase af projektet var en kortlægningsfase, hvor et litteraturstudie og en kvalitativ interviewundersøgelse skulle give viden om ph.d.-kandidaters informationsadfærd og informationsbehov. Det er litteraturstudiet og workshoppen, som danner baggrund for artiklen.

Ph.d.-kandidater mangler viden om ophavsret

Litteraturstudiet skulle kortlægge relevant forskning på området ved at søge systematisk i udvalgte databaser (*scoping review*). Ingen af artiklerne om ophavsret, som blev inkluderet i studiet, var dækkende i forhold til målgruppe og tema. Det peger på, at ph.d.-studerende, forskere og studerende kun har begrænset viden om ophavsret, men at man er bevidste om, at viden om og ud-

dannelse i etik og rettigheder er vigtig. Det er imidlertid vanskeligt at pege på klare tendenser ud fra litteraturstudiet alene grundet undersøgelsesmaterialets begrænsede omfang.

Det kvalitative forskningsstudie skulle uddybe resultaterne fra litteraturstudiet. Der blev afholdt fem kvalitative fokusgruppeinterviews – tre af ph.d.-kandidater og to af vejledere. Følgende hovedspørgsmål blev stillet om ophavsret: Dukker der spørgsmål om ophavsret eller rettigheder til videnskabelige publikationer op i deres forskningsmiljø?

Et af tilbuddene, som ph.d.-kandidaterne efterspurgt i interviewene, var vejledning eller kurser i netop ophavsret. En af de ph.d.-studerende svarede: “It would be really good to have a course on this topic, copyright and all the nexus and that sort of thing. I really have no idea. I know about quotation, I know about plagiarism and that sort of thing very well. But copyright issues is kind of another kind of thing”.

”... lovligheden har jeg ikke tænkt på ...”

En anden gav følgende svar: “Det er vel lidt vigtigt, hvis det er noget med, at artikler, som allerede er publicerede, som er i trykken eller under forberedelse, så man i al fald tænke på det, passe på med at lægge det ud på en sådan måde, at du ikke længere har kontrol over det. Men lige præcis det med lovligheden har jeg ikke tænkt på, men det regner jeg med, at de tager sig af i BORA.”¹

Spørgsmålene om ophavsret blev ikke altid stillet eller fulgt op i løbet af interviewene. Deltagernes fokus var derimod rettet mod mere traditionelle biblioteksspørgsmål som informationsbehov og informationsøgning. Alligevel bekræftede interviewene resultaterne fra litteraturstudiet. Spørgsmål omkring ophavsret og publicering er kun i begrænset grad et velovervejede emne for ph.d.-kandidaterne, og de kan derfor have behov for kurser i emnet.

Et spørgsmål om bibliotekernes rolle

Eftersom der var så få fund i forundersøgelsen indenfor ophavsret, ønskede vi at diskutere det med andre. Målet for workshoppen var at rejse en diskussion om, hvilken rolle bibliotekerne har og bør have i forhold til at give ph.d.-kandidater vejledning i ophavsret.

Følgende temaer blev anset som centrale i forhold til ph.d.-kandidaternes behov, hvad angår ophavsretsrelig spørgsmål:

- Information om, hvordan man kan kontrollere rettigheder til eget materiale
- Rettighedsafklaring af videnskabelige publikationer
- Vejledning i læsning af forlagskontrakter
- Information om institutionens politik i forhold til open acces-publicering og tilgængelighed af videnskabelige artikler i institutionens åbne arkiv
- Information om at bruge andres ophavsretsrelig værker i eget arbejde
- Information om brug af billeder og lyd
- Information om gældende retningslinjer for medforfatterskab
- Ethiske betragtninger omkring ophavsret og medforfatterskab
- Citation og plagiering
- Generel information om ophavsret

Spørgsmålet er, hvilken rolle bibliotekerne skal have i forhold til disse temaer. Det er for eksempel usikkert, om bibliotekerne bør give generel juridisk vejledning i, hvad ophavsretten består i. Har bibliotekernes ansatte de rette kompetencer, og har de institutionens mandat til at tilbyde vejledningen? Flere var enige om, at bibliotekerne først og fremmest bør have en koordinatorfunktion, hvor de har ansvaret for at finde frem til folk, der kan svare på spørgsmål, som ligger udenfor bibliotekernes kompetencer.

En diskussionsgruppe foreslog, at alle ph.d.-kandidater bør få et introduktionskursus i ophavsret, og at kurset bør være meritgivende. Forskellige aktører bør deltage i samarbejdet om kurset – herunder undervisere fra bibliotekerne, universitetsadministrationen og fagmiljøerne. Kurset bør være obligatorisk, og det skal introducere kandidaterne til de ovenfor skitserede problemstillinger.

Information Management for Knowledge Creation (INMA) er et samarbejde mellem fem nordiske forsknings- og undervisningsinstitutioner.

Målet er at udvikle undervisningsmoduler til støtte for ph.d.-kandidater i deres forskningsforløb.

Problemet plagiering

Kurser og vejledning i emnet plagiering blev også diskuteret. En række biblioteker tilbyder sådan undervisning på bachelor- og masterniveau, og det er et spørgsmål, om ikke også ph.d.-kandidater skal have tilbuddet. Diskussionen gav intet svar på spørgsmålet, men det kom frem, at behovet for undervisning i det emne afhænger af kandidaternes baggrund. Udenlandske kandidater og fagmiljøer, der ikke har fokus på plagiering i det tidlige studieforløb, kan have behov for undervisning i emnet, hvilket antallet af plagieringssager på dette niveau understreger. Bør bibliotekerne i så fald være involveret i undervisningen? Et synspunkt var, at eftersom problemstillingen er integreret i den akademiske forskningsproces, er det ikke nødvendigvis bibliotekernes opgave at levere undervisning på dette niveau. På nogle institutioner er det ikke bibliotekerne, der har ansvaret for at undervise ph.d.-kandidater i problemstillingen plagiering.

Der var enighed om, at der bør etableres en række net-baserede moduler for alle de ophavsretsrelig temaer, som er listet ovenfor. Den løsning gør det let at finde svar, når man støder på problemstillingerne, og man undgår at skulle spørge sig frem. Vigtigheden af at give vejledning og information indenfor den rigtige kontekst blev desuden understreget. Modulerne vil ikke kunne erstatte kurser og vejledning, men hvem der skal stå for kurserne, og hvilket indhold der skal fyldes i kurserne, er spørgsmål, der skal diskuteres fremover.

Litteratur

Attinger, G., Austrheim, G., Beck, M., Cutler, I., Folkestad, H., Gullbeek, E., Haraldsen, K. B., Kavli, F. A., Mikki, S., Ringnes, H. K., Rullestad, T., Skagen, T., Torras, M. C. og Westbye, H. *Ph.d.-kandidater og forskningsprocessen: Bibliotekets bidrag*. (Under publicering)

Noter

¹ Bergen Universitets institutionelle arkiv, som administreres af universitetsbiblioteket.